

volstreekte bezielende geest, die in haar van Christus' gaa van den is om die te idden van den en. Haar spre- Heilige Geest dat van haar het goddelijk dat in haar

e Kuyper ver- van het dreekt ieder, uit te komt nooit n om zich te is geen sprake Heilig Avond- den prediker, lie in het ge- kan dit, mag het mag, dan elnoodig om weerlegbaar te wigen zich in Gemeente van kerk zich in uit, en dat op- nieuwen stijl, a die hogere udeering van spattingen van

t huiselijke men. „Voor al machting en verleidend enigen op- en tegenwicht „Geeft zij te aanschou- humanitairen alleen, moogt euzen tusschen vksleven, aan even en daar- sal, dat u tot prediking van

Kerkidealen.

zwustzijn had alen. In niet n 1873 al op- rd moet zijn. Aan den naam om niets geef

tegen het on- is verbroken. m hun naam en, wier bloei teering dezer 5) „Daartegen loem u naar de fractie, en tie de oude ische kokarde ende kleuren! ist, Doop en d, breng het familie weer t geen ander e van rechts- Laat af van onderscheiding ge zult wel u noemt,.... den voor de sterren moeten tot luisteren ge zult.... i van uw ar- der historie t geen doods- hebben, maar st, den Gere- , zoo na uw

dt voorts de ren ons ten verleden weg ke tegenover ur. Maar hef uit haar af- eeuwen loop nde ervaring, m geloof en is genade en st zoo gemin-

ginsel der

achte Gereformeerde Kerk in haar historisch licht".¹⁷⁾

Al verder waakt de gereformeerde titel tegen versteening en reprimatie. „Hiermede is het beginsel van onzen kerkstaat onafscheidelijk erkend"; terwijl aan den Gereformeerden naam eindelijk ook „de invloed van onze kerk op ons volk" hangt.¹⁸⁾

b. De kerk zij democratisch. Men behoeft waarlijk geen profeet te zijn om te erkennen dat de toekomst in onze kerk voor de democratie is. „Ik aanvaard die, niet als een noodzakelijk kwaad, maar als door God gewild en met den aard van het Christendom in overeenstemming". „Het volk in zijn massale betekenissen komt tot al grooter betekenissen. Het wint in kennis, het wordt zich zijner kracht bewust. Het heeft den moed en de eerbied om naar meerder macht te dingen. De logica zelf der feiten stuwt het voort en voort.... Het moge nog jaren, het moge decennien duren, maar dit staat vast, zoo Europa een toekomst heeft, dan wacht het die van de Democratie".

„Van zulk een algemeene beweging kan ook de Kerk zich niet vrij houden. In dien vaart der geesten wordt ze zelve meegesleurd. Ook zij moet, tenzij ze abdiceert, de nieuwe frontbeweging medemaken. Alleen in de Democratie ligt ook vóór haar profetie van krachtsvernieuwing en bloei". Trouwens, „het Christendom is democratisch naar aard en wezen en slechts miskenning van zijn heilig karakter heeft tot besnoeiing der democratische invloeden geleid". „Naar mijn vaste overtuiging zal Gods Woord eerst dan weer ten volle gehuldigd zijn, zoo men de door God gehuwde denkbeelden van Kerk en Democratie niet langer scheidt".¹⁹⁾

c. De kerk moet vrij zijn. „Een stelsel van geestelijke onderdrukking als onze Synodale Organisatie ten tooneele bracht is al even onwaardig als Rome's feitelijke dwang". „Te verhelpen is dit euvel niet, tenzij men breke met de valsche eenheid en het onheiligh fantoom der Volkskerk van de erve der Gemeente verdrijve". „Bij vasthouding aan valsche bekoring door het massale der Volkskerk uitgeoefend, komen we tot de waarachtige vrijheid nooit. En waarom ze niet prijsgegeven? Meent go dat er in een volkskerk zegen schuilt?.... Over welk deel uit die schare gaat de Kerkelijke werkzaamheid? Over de helft? Over een derde? Ge durft het immers nauwelijks beëmen. Geen zesde deel komt in onze bedehuizen. Geen tiende deel komt op onze(n) Catechisatiën, langer dan een enkel jaar — en... de groote menigte wordt door de Kerk eenvoudig aan haar eigen geesteloosheid overgelaten. Zeg niet, dat toch de volkskerk u den toegang tot de gezinnen en de komende geslachten geeft. Ach, waartoe toch die lichtbeelden op den wand, die voor den nuchteren blik alle waarde inboeten". „Ik heb moeite om mij te bedwingen, zoo dikwijls ik een pleitbezorger ontmoet van deze naar mijn innige overtuiging zoo door en door onware voorstelling.... Eerst Rome heeft van de Christelijke Gemeente een Volkskerk gemaakt. Onze Gereformeerde kerk is oorspronkelijk het tegendeel van een Volkskerk geweest, en eerst door Staatsche ontaarding geworden wat de onhistorische lofredenaar thans in haar roemt. Een Volkskerk is tegen de analogie des geloofs en weersprekt de groote tegenstelling tusschen Christus en de wereld, die van Genesis drie tot Openbaring negentien de hoofdgedachte der Schrift vormt".

„L'église de la multitude" was het devies van Monod, zeker nooit gekozen, ter aanduiding van een Volkskerk, wijl de Eglise Reformée dit in Frankrijk nooit was; maar kon het als manifest voor dit verouderd standpunt gelden, ik zou er dan aanstonds mijn „La multitude des Eglises" tegenoverstellen. Tusschen haar en Rome's „L'église de la totalité" staat de keus".²⁰⁾

d. De kerk zij zelfstandig, d.w.z. zij moet uit eigen middelen kunnen leven. Met breede becijferingen van het kerkelijk budget der afgescheiden broeders toont Kuyper aan, dat dit ook mogelijk is.²¹⁾

e. De kerk hebbe een geordenden leerdienst. Om dezen te kunnen uitoefenen, heeft ze een belijdenis noodig. „Een Kerk zonder Belijdenis is een ridder zonder blazoën, een vloot zonder wimpel, een karakterloze vereeniging, die niet weet of niet zeggen durft wat ze wil. Een Belijdenis wensch ik dus, en die Belijdenis scherp geformuleerd.... Een Belijdenis, die haarlijns alles omschreef en codificeerde?.... dat is de dood, dat is het werpen van een twistappel in de Gemeente, dat is letterzifterij kweken en aftrekken van den heiligen dienst onzes Gods. Neen, een Belijdenis bevatte niets dan datgene, waarvan men voor God betuigen kan dat het afdoet ter zaligheid. Toch niet, om, is die Belijdenis eenmaal uitgesproken, ze voortaan onveranderd als wet te doen blijven. Er is in elke Belijdenis te onderscheiden tusschen de zaak die men belijdt en den vorm, waarin dat beledene wordt uitgedrukt. Onveranderlijk blijve alleen het eerste, al het overige wissele naar mate God de Gemeente het inzicht, de gedachte en

het Woord geeft. Slechts beginne men nooit van meet af, maar belijde zijn geloof steeds op de historische lijn, d.i. in aansluiting aan de Belijdenis der Vaders, maar die zoo mogelijk beter uitgedrukt, Schriftmatiger bepleit, scherper tegen de ketterij ook onzer dagen gehandhaafd, en zoo uitgesproken, dat ze ons eigen geslacht een woord op de lippen legge, dat naar onze behoeften ons het scherpgewette zwaard reikt, om in den geestelijken tegenstand waaraan wij ten prooi zijn, met vaste hope en blijmoedig geloof pal te staan voor onzen Heer. Dat en dat alleen is Gereformerd, „reformata reformanda".²²⁾

f. De kerk bezitte een eeredienst. „Dusver bleef de samenkomst onzer Gemeente veel te eenzijdig dienst der Leer". Kuyper wenschte betere ontwikkeling van den eeredienst. „De vorm, die men daartoe kiezen wil, is mij onverschillig. Het behoeft nauwelijks herinnerd, dat Sacrament, Gebed, Kerkgezag en verdere Liturgie de daarvoor aangewezen bestanddeelen zijn". „Laat er ook korte, eenvoudige, liturgische diensten zijn, waar elk lid der Gemeente deel aan kan nemen, tot zelfs het kind der Zondagsschool. Diensten, waarin Gods Woord gelezen, waarin gedankt en gebeden; waarin gezongen en gejubeld wordt en een korte vermaning het geheel besluit. Bovenal open naast deze beiden, niet maar om de drie maanden, maar telkens en gedurig een Sacramenteelen dienst voor de geloovigen, opdat de Heer bij brood en wijn tot Zijn Gemeente kome, om Zijn lichaam tot spijs en Zijn bloed tot drank te geven, haar ter levensvernieuwing, haar ter verbondsbezegeling, haar ter sterking van het geloof".²³⁾

g. Eindelijk oefene de kerk ook den liefdedienst. Deze beginne bij het huis Gods en richtte zich allereerst op de nooden der ziel. „De worstelende ziel moet in de geboorteweeten der bekeering niet aan eigen smart en vertwijfeling ten prooi gelaten, maar met het medelijden van Gods kinderen bijgestaan en gesteund. De bekommerde van harte, die zich opsluit in zijn zelfwegwerping moet aan de hand des sterken uitgevoerd naar de blijdschap der volkomen verlossing. Er moet raad zijn voor de jonge moeder bij de opvoeding van haar kroost. Er moet een opzoeken zijn van het afgedrevene en een troosten van de verlatene. Wie niet bidden kan, moet men leeren bidden. Ja, zoo geheel moet in waarheid het Christelijk Leven Gemeenteleven, profetie van de Gemeenschap der heiligen zijn, dat de een des anderen lasten draagt en elks zieleleven door teedere zachte banden aan het leven der gansche Gemeente verbonden zij".

„Bij dien geestelijken Liefdedienst voege zich de zorg voor de nooden des Lichaams. Het Christendom rekent ook met het uitwendige leven. Het belijdt een Christus, die zijn wondermacht ook op dit terrein openbaarde, die lichamenlijk uit het graf verrees en dus een wederopstanding en verheerlijking des lichaams waarborgt.... Armverzorging dus, goede degelijke, met wijs beleid geordende Armverzorging.... Zorge voor weduwen en weezen en ouden van dagen, maar ook voor vreemdelingen, „passanten", gelijk onze kerk die eertijds noemde, en waarom men zich thans niet meer bekreunt. Dan verzorging van krauken, van gevangenen, kleeding van den schamele, zorge voor den blinde en doove en stomme en kreupele. Kortom leniging van alle nood en lijden. In den „Christus Renumerator" mag een Kerk niet hopen, die niet zelve de voetstappen van den „Christus Salvator" heeft gedrukt".

„Hierbij moet zich de Liefdedienst voor de Wereld aansluiten, zoo door inwendige als uitwendige zending.... Die Gemeente gaat te niet en verkwijnt zoo ze „la passion des âmes", de hartstocht der zielen verliest".²⁴⁾

Hoe stout Kuypers kerkidealen ook zijn, toch wil hij ze niet op revolutionaire wijze tot verwezenlijking brengen of er ontijdig naar vooruit grijpen. Op de vraag, waarom hij zijn kerk niet verlaat, om met een kring van gelijkgezinden zijn ideaal tot werkelijkheid te maken, antwoordt hij: „Dat zou zeer gemakkelijk zijn, maar onzedelijk. Diep in de ziel overtuigd van den zegen, die te verwerven is, mag ik dien niet alleen voor mijzelf, maar moet ik dien ook voor anderen begeren.... Eerst dan zou ik mij tot zulk een stap verantwoord, maar dan ook gehouden rekenen, zoo ik na elken weg tot kerkherstel beproefd te hebben, de verklaring der gemeente, ontving, dat zij met voorbedachten rade volharden wil in wat m.i. verhindering is van het Koninkrijk Gods".

„Slechts dit hoop, dit bid ik af van mijnen God, dat het mij na hoe langen en bangen strijd dan ook, nog eens gegeven worde, na wegvalling der ruïne, die we thans nog Kerk noemen, 't zij dan hier of elders, het heilig ambt, dat al mijn liefde heeft, in een kleine gemeente te bedienen, die mij troost en door mij getroost wil worden, en metterdaad en waarheid mij een Gemeente kan zijn van Christus mijnen Heer".²⁵⁾

Zoo sprak Kuyper reeds in 1873 volledig uit, naar welke kerk het ideaal van zijn hart uitging.

Intusschen had hij zijn eerste daad tot kerkreformatie reeds verricht. Zijn standpunt nemend in de concrete situatie, waarin hij zich bevond, zond hij, als predikant te Beesd, zijn brochure „Wat moeten wij doen, het stemrecht aan onszelf houden of den kerkeraad machtigen?" in 't licht.

Aan den eenen kant keurde hij het algemeene stemrecht der gemeente, zooals dit bij uitvoering van art. 23 van het Algemeen Reglement tot stand komen zou, als duurzaam vorm van kerkregering af. De idee van kerk gedooft zeker democratie. Maar democratie mag nooit in volkssoevereiniteit ontaarden.²⁶⁾ Alleen wanneer er nog geen kerkbestuur is, kan de gemeente als constituant optreden. Maar is zij eenmaal geconstitueerd, dan behoort zij aristocratisch geregeerd.²⁷⁾ Hierbij moet aristocratie wel onderscheiden van oligarchie, omdat de laatste niet, de eerste wel op kwaliteits let. Ze is regeering van de besten en daarom op kerkelijk gebied van de vroomsten.²⁸⁾ Bovendien achtte Kuyper het niet verantwoord om dit algemeene stemrecht in te voeren, juist in de dagen dat wij de landskerk als patiënte in handen krijgen. „Wat dunkt u? Gaat het aan om op zulk een oogenblik tot zulk een kerk te zeggen: Gij zijt opgegroeid van kind tot man, treedt allen in de volheid der rechten die u als priesters en profeten toekomt".²⁹⁾

Maar anderzijds meende Kuyper art. 23 te mogen en zelfs te moeten aanvaarden, omdat het ook te beschouwen is „als een bedekte erkenning van den onwettigen toestand, waarin we sinds '16 hebben verkeerd, en als toekenning van het recht, om met het constitueeren der kerk een aanvang te maken".³⁰⁾ Wel voorziet hij scheuring, maar wat zou er dan uiteen spatten? „De kerk onzer vadersen? ge vergist u: haar geraamte misschien, maar van haar zelve zou het dan juist blijken, dat zij er sinds lang niet meer was geweest. Komt er scheiding, welnu dan zal het openbaar worden, dat de eenheid slechts kunstmatig was en niet door een band des geestes, maar slechts door het rafelend koord van reglementen werd saamgehouden; en daarvan zal het gelden „wat openbaar maakt brengt licht".³¹⁾

Alleen als men tot algemeen stemrecht in de kerk overgaat, dan zij het ook werkelijk algemeen. Dan mogen de zusters, de armeren en de jongeren niet uitgesloten. „Zijn in doorslag de vrouwen niet juist het puik, de kern, de aristoi der gemeente? Kan men voort niet arm en toch een aristos in kerkelijken zin zijn? Waartoe de grens van 23 jaar? Is de jongeling, dien ge eerst in staat hebt geacht over uw belijdenis te oordeelen, nu weer te onzelfstandig om mee te stemmen over een kerkeraadskeuze?"³²⁾

Ook later nog heeft Kuyper het kerkelijke stemrecht der vrouw verdedigd. Hij keurt het af, dat de vrouw slechts eenmaal haar stem in de kerk mag laten hooren, n.l. bij het doen der openbare geloofsbelijdenis, doch verder voor onmondig wordt gehouden. Zij heeft wel, evenals de man, allerlei plichten tegenover de kerk te vervullen, maar zij mag niet, zooals hij, haar eigen oordeel hebben, en het althans niet geven. Wanneer de kerkeraad de gemeente tot vergadering samenroep, noodigt hij tot nog toe de mannen, maar niet de vrouwen. Maar wanneer de verkiezing niet meer is dan het aanwijzen van personen, terwijl de kerkeraad daarna de benoeming doet, weet Kuyper niet, waarom de vrouw hierin geen medezeggenschap zou mogen hebben. Dat aan haar tot nog toe in de gemeente het stemrecht is onthouden, komt voort niet zoozeer uit speciale kerkrechtelijke overwegingen, maar uit een algemeene beschouwing der vrouw, die gelukkig aan het verouderen en nabij de verdwijning is.³³⁾

Driedubbelen strijd.

Van Beesd naar Utrecht gekomen, streefde Kuyper daar (1867—1870), zooals hij het zelf in zijn afscheidsprek uitdrukte „den driedubbelen strijd van kerkelijke verkiezing, om het kerkelijke goed, en voor den kerkelijken doop".³⁴⁾

Den eersten vooral door zijn geschrift „over de werking van art. 23" (1869). Hij wil dit artikel wel als overgangsmaatregel, maar niet als blijvend besluit aanvaarden. „Dat is Belial en Christus doen samenwonen in eenzelfde huis. Dat is uit zucht naar zelfbehoud, uit dorst naar heerschappij de eere van Christus handhaven door het treffen van een onzedelijk vergelijk met hen die den Christus verwerpen. Immers zoo plaatst men zich met hen op éénzelfde basis, op éénzelfden rechtsgrond. Zoo rust het gezag, dat men voor zichzelf wenschte in éénzelfde steunpunt met 't onheiligh gezag der anderen, die in een kerk van Christus nooit anders dan onze tegenstanders kunnen zijn".³⁵⁾

26) Wat moeten wij doen enz., 7.

27) T.a.p., 10.

28) T.a.p., 12—13.

29) T.a.p., 9.

30) T.a.p., 19.

31) T.a.p., 22—23.

32) T.a.p., 16—17.

33) De Heraut, 23 Januari 1898 (no. 1048).

34) Conservatisme en orthodoxie, 4.

35) De werking van artikel 23, 14.

17) T.a.p., 66.

18) T.a.p., 68—69.

19) T.a.p., 77—79.

20) T.a.p., 80—85.

21) T.a.p., 85, v.v.

22) T.a.p., 97.

23) T.a.p., 98—100.

24) T.a.p., 100—102.

25) T.a.p., 104—105.